

שיעור הרב שליט"א הלכות ובירורי יסודות בגדרי ת"ב וט' הימים

פסקי הלכות לתשעת הימים (ב)

- א. מר"ח אב עד לתשעה באב אסור לרקוד במחולות ולשמוע ניגונים מכלי שיר גם בסעודת מצוה [ולא הקילו בזה כי אם עד ר"ח], גם לימודי נגינה אסורים בימים אלו.
- ב. אסור להסתפר בימים אלו, וגם בעל ברית לא יסתפר, והגם ששיטת ה'חתם סופר' (או"ח סימן קנח) להקל בזה, כבר כתב ב'שבט הלוי' (ח"י סימן פא) שיש להחמיר בזה, ובמקום הצורך כגון ששערותיו ארוכות יעשה שאלת רב.
- ג. אסור לאכול בשר ולשתות יין, גם תבשיל שיש בו טעם בשר אסור באכילה, וכן עוגה שיש בה טעם יין אסור, אמנם מותר לאכול תבשיל שנתבשל בקדירה שנתבשל בו בשר, גם אם נתבשל בתוך מעת-לעת.
- ד. בפוסקים הקילו לקטנים לאכול בשר, אמנם ה"מ בזמניהם שהיה בזה צורך גדול, אבל בימינו שיש הרבה מאכלים תחליפיים לתת להם יש להחמיר ולמנוע בעדם אכילת בשר, וכך משמע מפשטות לשון המשנ"ב (סימן תקנא סק"ע) עי"ש, ובמקום צורך יש להקל.
- ה. בסעודת מצוה מותר לאכול בשר ולשתות יין, ומותר גם לברך על כוס של ברכה, ויכולים כולם לשתות מן הכוס, בין המברך ובין שאר המסובים, דכוס זה חלק מן הסעודה הוא [ריקודים בסעודת מצוה, נתבאר לעיל סעיף א דאסור].
- ו. בסעודת סיום מסכתא, יש כמה חילוקים: לפני שבוע שחל בו ת"ב מותר להזמין חברים הרבה להשתתף בסעודה זו, אמנם בשבוע שחל בו ת"ב כתב הרמ"א (סימן תקנא ס"י) דמותר להזמין רק קרוביו [הפסולים לעדות] ועוד עשרה אנשים למנין ולא יותר, אולם המנהג להזמין כמה חברים שירצה (ובטעם המנהג עי' בבירורים).
- ז. מצד ההלכה מותר לערוך סעודה רק אם נודמן לו לסיים מסכתא, אבל למהר הלימוד כדי לסיים בימים אלו לא, אמנם נהגו שגם ככה"ג מותר לערוך סעודה ולאכול בשר ולשתות יין (ועי' בבירורים בטעם הדבר).
- ח. מז' באב המנהג להמנע מלעשות סעודה על סיום מסכתא, ואף המקילים בזה נכון שיעשו רק כדברי הפוסקים להתיר הזמנת קרובים ועוד מנין אנשים ולא יותר, וגם רק אם נודמן לו סיום מסכתא ולא ימהר בשביל סיום.
- ט. במוצאי שבת עושים הבדלה על היין, וכתב הרמ"א (שם) לתת לקטן שהגיע לחינוך בברכות [כבן שש] ועדיין לא הגיע לחינוך אבילות על ירושלים [כבן תשע], אך רבים נוהגים שהמבדיל שותה את היין בעצמו, וכן המנהג.
- י. אסור להתרחץ בימים אלו אפילו בצונן, ורק פניו ידיו ורגליו מותר בצונן.
- יא. טבילה במקוה מותרת מפני שאין זה תענוג.
- יב. בזמנינו שרגילים להתרחץ הרבה, ורבים סובלים מזיעה יש להקל בזה, וכמו שכתבו פוסקי זמנינו (שו"ת 'אגרות משה' ח"ד סימן פד, וכע"ז ב'שבט הלוי' ח"ח סימן קכז) דכל רחיצה שהיא למנוע סבל מותרת, ולא אסור כי אם רחיצה של תענוג. אמנם אי אפשר לתת גדר ברור לזה, אם מותר להתרחץ כל יום, וכן אם מותר רק בפורשין או אף בחמין, או אפילו עם סבון, כי כל זה תלוי לפי מדת הסבל של האדם, זה הכלל, כל המתרחץ למנוע הסבל ולא לשם תענוג מותר.
- יג. קטנים המתלכלכים יכולים להתרחץ אפילו עם סבון, כי הם זקוקים לכך.
- יד. בערב שבת חזון אפשר להקל להתרחץ במים חמין, ובמקום צורך מותר להשתמש גם בסבון.
- טו. נטילת ציפורניים מותר בשבוע שלא חל בו ת"ב, ובשבוע שחל בו נחלקו הפוסקים (משנ"ב שם סק"כ), ובערב שבת מותר אף בת"ב שחל בשבת.
- טז. כיבוס בגדים אסור בכל תשעת הימים.
- יז. בגדי ילדים מותרים אם לא נשארו לו אחרים תחתיהם.
- יח. בגדים הצמודים לגוף מותר לכבס גם למבוגרים, אם אין לו אחרים.
- יט. אם אין לו בגדים מכובסים לשבת, מותר לכבס גם בגדים עליונים לכבוד שבת.
- כ. לבישת בגדים מכובסים אסור, וב'פתחי תשובה' על הלכות אבילות (י"ד סימן שפט סק"ב) כתב הטעם בשם ה'לחמי תודה', כי יש תענוג בלבישתם וחז"ל אסרו תענוג זה, ולכן אם מרגיש "ערבוביא", כלומר שיש לו סבל מזה יכול ללבוש בגדים מכובסים, ולכן מתירים ללבוש בגדים הצמודים לגוף מכובסים, כי קשה מאד ללבושם מפני הזיעה, ולא נאסר כי אם חולצה ובגדים עליונים המכובסים.

כא. והעצה היעוצה ללבוש את החולצות לפני ר"ח למשך זמן מה, ואז מותר לו להשתמש בהם בימים אלו, דשוב אין זה בגד מכובס, ואם לא עשה כן מבעוד מועד יש עוד עצה לשוטחו על הריצפה ואח"כ להשתמש בו, אמנם בזה אין גדר ברור למשך כמה זמן צריך לשוטחו, דזה תלוי אם הריצפה מלוכלכת או לא, שאם היא נקיה לא יועיל מה שישטחנו אפילו למשך זמן רב, כללא דמילתא, צריך שע"י ששוטחו יהא ניטל ממנו הרגשת בגד "מכובס".

כב. אסור לקנות בגדים חדשים, וכן לתפור בגדים חדשים (בית יוסף בשם הירושלמי פסחים פ"ד ה"א), אמנם לתקן בגד שנקרע מותר.

כג. כתב הרמ"א (שם ס"א) שאין ללבוש בגדי שבת בשבת חזון, ולמעשה לא נהגו כדברי הרמ"א, ולובשים בגדי שבת כרגיל [וע"ע להלן בבירורים].

***

בירור כמה עניני ת"ב וט' הימים

בגדי שבת בשבת חזון

כתב הרמ"א (שם) שלא ללבוש בגדי שבת בשבת חזון, ובפשטות הטעם משום שיש בזה שמחה, אמנם במשנ"ב (סימן תקנא ס"ק מד) כתב, משום שהם חדשים יותר וניכר הגיהוץ שלהם.

וב'ערוך השולחן' (שם אות יא) מביא שחלקו על דברי הרמ"א, דאיך יתכן שלא ילבשו בגדי שבת, הלא בזה נוהג אבילות בפרהסיא, והלא אף בת"ב שחל בשבת אין נוהגים מנהגי אבילות בפרהסיא, וכן הדין בסתם אכל שנוהג בשבת אבילות רק בצנעא, ומאי שנא שבת חזון, וכתב לישב דברי הרמ"א, כי בימים ההם לא הלכו עם סוג בגד שונה לכבוד שבת, רק היה להם חליפה לימי החול ואותה סוג חליפה לכבוד שבת, אלא שהחליפה של שבת היה חדש יותר, וכיון שאין ניכר ההבדל ביניהם¹ לכן לא לבשוהו בשבת חזון, ולא היה ניכר אבילות בפרהסיא, אבל מנהגינו שלובשים כובע בחול וספאדיק או שטריימל בשבת, וכן חליפה בחול וקאפוטה בשבת פשיטא שלובשים בגדי שבת אף בשבת חזון.

וכדי להבין דבריו יש להאריך בהיסטוריית המלבושים, דהנה החסידים בפולין וגאליציה והונגריה וגם בליטא לבשו כולם 'שטריימל' לכבוד שבת [ולכן הלכו בני ליטא בירושלים עם שטריימל, כהגרש"ז אויערבאך והגרי"ש אלישיב זצ"ל], ורק בדורות המאוחרים בליטא הלכו עם כובע גם בשבת, והיינו טעמא, כי בימי הרבי ה'חידושי הרי"ם' זי"ע גזרה מלכות רוסיה שילכו היהודים כמו הגוים, והיתה מחלוקת בין הגדולים אם מותר למלאות רצונם או שמא צריך להתנגד בזה ויהרג ואל יעבור, וגדולי ליטא סברו כצד הראשון, ולכן התחילו ללבוש כובעים בשבת, ואילו החידושי הרי"ם כידוע סבר שצריך למסור נפש על זה, ואף הושיבוהו משום כך בבית האסורים, אמנם בסוף עשו פשרה שיחליפו משטריימל לספאדיק, כי זה דומה מעט לקאלפיק הרוסי, ולזה הסכים הרי"ם, דסוף סוף שונים הם במלבושיהם מן הגוים, וגם הגוים התרצו מזה כי ראו בזה נצחון, אך כל זה היה בפולין שהיתה תחת שלטון הרוסי, ואילו בגאליציה והונגריה נשארו עם השטריימל כבתחילה, ותלמידי הגר"א שעלו לירושלים לפני הגזירה לבשו שטריימל כמימים ימימה.

בין כך ובין כך, אם יש בגד מיוחד הניכר שהוא לכבוד שבת אסור שלא ללבושו בשבת, משום דהוה אבילות בפרהסיא, ורק אלו שלבשו בגדים דומים ורק השתמשו בחדשים לשבת - עליהם דיבר הרמ"א שיש שנהגו ללבוש בגדי חול בשבת חזון, אמנם בזמנינו נהגו רובא דעלמא ללבוש בגדי שבת כרגיל, ואף אם אין השינוי ניכר בבגדים.

מנהג עשיית סיומים

כתב הרמ"א (סי' תקנא בהג"ה) שבשבוע שחל בו תשעה באב אין מזמנים לסעודת מצוה כי אם 'מנין מצומצם', ובט"ז ביאר כוונתו שמזמן את קרוביו [הפסולים לעדות] ומלבדם עוד עשרה אנשים, וממהמ"א (שם) משמע,

¹ אחרי פטירת הגאון בעל ה'חזון איש' זצ"ל הוציא הר"ר אהרן סורסקי הי"ו ספר 'פאר הדור' ממפעלי חייו של החזון"א, ובעמוד שער כתב שנתחבר על ידי הגאון רבי שלמה כהן זצ"ל שהיה לומד עם החזון"א עוד בליטא, ושם היה כתוב, שכאשר הגיע הרבי ה'בית ישראל' זי"ע לבקר את החזון"א [עוד בחיי הרבי ה'אמרי אמת' זי"ע] לבש החזון"א לכבודו בגדי שבת, ושמעתי מהשליח בעל המעשה, שכשראה כן ה'בית ישראל' שלח להגיד לר' שלמה כהן שבספר צריך להדפיס רק אמת, והוא לא ראה שהיה החזון"א לבוש בבגדי שבת כשביקרו, אך מה רבה היתה תמיהתו כאשר במהדורה שניה לא השמיטו דבר זה, לכן שלח שוב לשאול את ר' שלמה על כך, והוא השיב, ששמע מכמה תלמידי החזון"א דהכי הוה מעשה, ומה שה'בית ישראל' לא שם אל לבו לכך, כי הבגדי שבת של החזון"א היו דומים לבגדיו בימי החול, ולבש את הבגדי שבת הרבה זמן ולא היה ניכר כ"כ הבדל בנם לבגדי חול, ולכן לא הכחין הרבי שאלו הם בגדי שבת.

דמפרש כוונת הרמ"א שיהא מנין מצומצם עם הקרובים (כ"כ בשעה"צ ס"ק פ"ד בהבנת המג"א), אמנם פוסקים כט"ז.

ובלבד שחולק על הרמ"א שמתיר מר"ח עד השבוע שחל בו ת"ב להזמין אורחים כמה שירצה, וכתב שכבר מראש חודש ועד תשעה באב מזמינים רק מנין מצומצם, ויש לוקחים עשרה מלבד הקרובים השייכים לבעל הסעודה, והמשנה ברורה הביא פלוגתת הרמ"א והלבד שכתב (שם ס"ק עז) דהנה ב'חיי אדם' העתיק כהלבוש, אבל ב'דרך החיים' משמע דיוכל לנהוג להקל כדעת הרמ"א, דמראש חודש עד השבוע שחל בו תשעה באב מותר להזמין כל השייכים לסעודה ואפילו כמה מנינים.

אמנם (כמ"ש לעיל בפסקי הלכות) המנהג להזמין לסעודת סיום² כמה שירצה גם בשבוע שחל בו, ובספר 'דברי אמת' מהרבי מלובלין זי"ע (ליקוטי כתובים איכה ג) כתב הטעם למנהגינו שאין מדקדקים על מספר המשתתפים, כי החורבן היה על עזבם את תורתו והגאולה תהיה ע"י התורה, מפני שהתורה היא התיקון לגלות.

עוד כתב ה'אליהו רבא' (שם ס"ק כו) דאין למהר את לימוד המסכת בכדי לסיימה בתשעת הימים, וכן מי שסיים מסכת לפני תשעת הימים אין לו להשאיר את הקטע האחרון בכדי שיוכל לעשות סעודה בתשעת הימים, דאין לגרום בכוונה סעודה בבשר ויין ותשעת הימים, אמנם במקהלות החסידים לא נהגו כן, ומצינו שחפשו להרבות בסיומים בתשעת הימים, וטעמא דמילתא מתאמרא משמיה דהרבי ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, דכיון שביהמ"ק נחרב בעון שנאת חנם (יומא ט:) על כן מן הראוי להרבות באהבת חנם, וגדולה לגימא המקרבת את הלבבות.

אך מיום ז' אב נהגו שלא לערוך סעודות סיום כלל, וכ"כ בשו"ת דברי יציב (סי' רלח) שאין עושים סיום בז' אב, וכן היה מורה הגרי"ד רוסט שליט"א שכך מנהגנו, וגם מי שנוהג לעשות סיום אחרי ז' אב צריך להקפיד על כללי הפוסקים שיהא רק מנין מצומצם, ולא למהר ללימוד בשביל סיום, כיון שאין מנהג להקל בזה, צריך להחמיר בכללי הפוסקים.

תפילין בת"ב

בטור (סימן תקנד) מביא שיטת מהר"ם מרוטנברג שלא ללבוש תפילין בתשעה באב, דכשם שאכל ביום ראשון של אבילות אינו מניח תפילין [כנפסק בשו"ע (י"ד סימן שפח ס"א), וחסידים נהגו להניח בצינעה], כך גם ת"ב הוה כיום ראשון של אבילות ואין לובשים בו תפילין.

והרמב"ן ב'תורת האדם' והרא"ש (שילהי מס' תענית סעיף לז) השיגו עליו, דאין יחשב ת"ב כיום א' של אבילות, והלא ביהמ"ק נחרב לפני כמעט אלפים שנה³, לכן כתבו, שמהר"ם נדחק כן כדי ליישב מנהג אשכנז שלא הניחו תפילין, אבל בודאי שמצד הדין צריך להניח. ומנהגינו לעשות פשרה ומכריעים ביניהם, שאין מניחים בתפילת שחרית כי אם במנחה.

ולמדנו מכאן מחלוקת יסודית באבילות על החורבן, דלדעת הראשונים מתאבלים על ביהמ"ק שנחרב בעבר, אבל מהר"ם מרוטנברג סבירא ליה שמתאבלים על ביהמ"ק שנחרב היום, ובאמת קשה מאד להבין את סברת מהר"ם מרוטנברג, שהרי ביהמ"ק נחרב לפני הרבה שנים ולא היום, וא"כ אין זה אבילות של יום ראשון.

עוד יש להבין במה שאמרו חז"ל (ירושלמי יומא פ"א ה"א) "כל דור שלא נבנה בהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו", והקשה ה'שפת אמת' (ליקוטים) דלכאורה היה נראה לומר, שדור שנחרב ביהמ"ק בימיו חטאו יותר מדור שלא נבנה, דכדי לגרום לחורבן היו צריכים למלאות סאתם בעבירות, ואילו כדי לבנות צריך ריבוי של זכויות כדי לייצר דבר חדש, אבל להישאר במצב הקיים א"צ לא לריבוי מצוות ולא לריבוי עבירות, ולמה א"כ אמר דהוה "כמי שנחרב בימיו", וע"ש מה שתירץ לפי דרכו.

חורבן הבית - בכל דור ודור שלא נבנה

ואפשר לומר, דהנה כתבו בספרים (עי' מהרש"א תמיד לב.) דכשם ש'אור' בריאה היא כן גם ה'חושך' הוה בריאה ואינו רק העדר האור, והגם שבעיני שכל לא נראה כן, אלא שהחושך הוא העדר האור, דהא כשמכבה האור נעשה חושך גם בלי לעשות מאומה ובלי ליצר חושך, ואם חושך זה יצירה, היה אמור להיות כשמכבים את האור ולא מיצרים חושך מצב אחר ממתי שמירים חושך ואנחנו לא מכירים מצב שהוא לא אור ולא חושך.

² סיפר אחד החסידים שזכה לשמוע מפ"ק של הרבי ה'בית ישראל' זי"ע, שפעם ראה הגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק זצ"ל בעל ה'אור שמח', רכב מלא בשר הנוסע בווארשא בתשעת הימים, והיה תמה מדוע צריך בשר בימים אלו שאסורים בבשר, השיבו ואמרו לו, שחסידים עושים סעודות מצוה של סיום מסכתות, ולכן מוכרים הרבה בשר, נענה הגאון בחריפות ואמר "פאר זייערע סיומים - קען מען אפילו מילעכגי נישט עסען..." לסיום מסכתא שלהם אי אפשר לאכול אפילו מאכלי חלב, והיתה כוונתו לומר, שרק אם מזדמן לסיים מסכתא מותר לעשות סעודת מצוה אבל לא להתחיל וללמוד בחופזה כדי לסיים בימי בין המצרים ולעשות סעודה. סיפור זה סיפר ה'בית ישראל' פעמים הרבה, ופעם אחת הוסיף, שהיה צודק בזה, והיינו כי בודאי אין תכלית האדם בלימוד כזה, רק צריך ללמוד במתינות ובהבנה.

³ לבידור החשבון הנכון של שנת החורבן עיין בתומים סימן סז סק"ג, ועי"ש שכתב שכל מדפיסי הלוחות טועים בזה.

אמנם נאמנים עלינו דברי חכמים שאף החושך בריאה, וזה שמברכים "יוצר אור ובורא חושך" דתרווייהו יצירה נינהו. ואכן לעתיד לבוא נזכה לראות שהיתה יצירת החושך, כפי שפירש הגאון רבי יצחק זאב מבריסק זצ"ל נוסח הפיוט (שאומרים בליל הסדר) "קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה", ואז יראו שיש מצב אמצעי שלא אור ולא חושך, ואז יכירו וידעו כולם אשר "כי לך היום אף לך הלילה", והקב"ה ברא אף את בריאת הלילה והלילה זה לא העדר.

ובאמת צריך להבין, למה צריך את בריאת החושך, הרי כשאין אור ממילא אי אפשר לראות, ולמה צריך לברוא יצירה של חושך, אך הביאור בזה, שהאור בא ממעטה לבושו של הקב"ה כביכול, כמו שפירש רש"י (פסחים ב. ד"ה קריה) "קרא לבריאה המאירה - שברא מהוד מעטה לבושו", ולכן אין מציאות של העדר האור ח"ו, שהרי הקב"ה ואורו נמצא בכל מקום ולא שייך בזה העדר, אך אילו היו רואים אלוקותו יתברך בעולם לא היינו יכולים לראות הגשמיים שיש בעוה"ז ולכן היו כולם בטלים לה', ולא היה שייך ליכשל בחטא.

והאריך בזה הרב בעל התניא זי"ע בשער היחוד והאמונה (פרק ג - ד) שלכן נברא החושך כדי להסתיר את האלוקות, וממילא יכולים לראות הנהגת טבע העולם בעיני בשר, ובזה מובן למה נברא החושך ואין זה העדר האור גרידא, דכיון ששורש האור הוא מהקב"ה, לא שייך בזה העדר ח"ו, והחושך זה בריאה מיוחדת להסתיר מעינינו את אור השי"ת שנמצא בכל מקום⁴.

ובזה מיושב שפיר מאמר חז"ל "כל דור שלא נברא ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו", כי בגמרא (ב"ב ד.) נקרא ביהמ"ק "אורו של עולם", וכן כתיב (ישעיה ב, ב-ה) "והיה באחרית הימים, נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים, ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים וגו', בית יעקב לכו ונלכה באור ה'", שיעמוד ביהמ"ק בראש ההרים ויראו הגוים את האור הגדול שזוכים אליו בני ישראל. אמנם אז יהיה הדבר ניכר לעין הכל אך גם היום יש אור זה, שהרי אין ח"ו העדר באור ה', ויש ביד בשר ודם לראות יחוד ה' בעולם, אך הקב"ה בורא בכל רגע חורבן ביהמ"ק כדי להסתיר את האור, ולא יוכלו לראות את האמת ש"שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", ובזה מובן בפשטות אמרם "כל דור שלא נברא ביהמ"ק נחרב בימיו", שהרי יש היום את אור ה' ואת הביהמ"ק, רק כל רגע בורא הקב"ה מחדש את החושך שמסתיר מאתנו את הבית המקדש, וחורבן בית המקדש זה נעשה ע"י חטאי כל דור ודור.

וזה שאמר הרבי ה'אמרי אמת' זי"ע אחרי מלחמת העולם השניה, שלעתיד לבוא נראה שכל הצרות היו רק "לעינינו", מפני שבהתגלות האור יראו שבאמת כל הזמן היה אור וטוב, ומה שאין אנו רואים את האור והטוב זה רק הסתר.

ובזה גם ההסבר בשיטת מהר"ם מרוטנברג שאין מניחין תפילין בת"ב, מפני שהוא אבילות של יום ראשון, שהרי זה עתה נחרב, והגם שזה לא רק בת"ב רק כל יום, אבל חז"ל קבעו יום מיוחד ביום שנחרב הבית, להתכונן בזה ולהכיר האמת שביהמ"ק נחרב היום, ואנו ע"י מעשנו ודיבורנו ומחשבותנו, גורמים שיוסתר מאתנו אורו של עולם שזה הבית המקדש.

ויהי רצון שנזכה להשתוקקות לבנין בית המקדש, ונראה את האור הגדול שיש באורו של עולם, ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות.

נכתב ע"י חברים מקשיבים שומעי לקחו של הרב דקהילתנו הגר"ב וקסלשטיין שליט"א

י"ל ע"י מערכת 'בם חייטני' - תמוז תש"פ

ניתן להאזין לשיעורים : 03-7680292

בכל ענייני השיעורים : b037680292@gmail.com

⁴ ומה שאומרים בפייט שלעתיד יהיה מצב שלא יום ולא לילה, ולכאורה לדברינו אינו שייך שאם אין חושך והסתר ממילא רואים את אור ה' שקיים כל הזמן, אמנם עומק המכוון כדאיתא בספרים שלעתיד יתגלה אור גבוה כ"כ שכלפיו ההסתר לא מסתיר כלל ולכן לא יהיה מציאות של יום ולילה.